

2-боб. ЖАХОНДА ҚАЙТА ТИКЛАНАДИГАН ЭНЕРГИЯ МАНБАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Қайта тикланадиган энергия манбаларидан бутун дунёда көнг фойдаланилмоқда. Айни пайтда улар жаҳон энергетика балансининг қарийб 14 фоизини ташкил этади (2.1-расм). Ҳолбуки, ҳозирча қайта тикланадиган энергия манбаларининг асосий қисмини қайта тикланадиган энергиянинг анъанавий турлари – ёғоч биомассаси (ривожланнаётган давлатларда) ва йирик гидроэлектростанциялар ташкил қиласи.

Сўнгги ўн йил давомида қайта тикланадиган энергиянинг ноанъанавий турлари – кўёш ва геотермал энергия, шамол ва чиқиндилар, кичик гидроэлектр станциялар, океан тўлқинлари энергиясидан фойдаланиш тобора ортиб бормоқда. Бунинг асосий сабаблари қайта тикланадиган энергетика технологиялари нархининг пасайиши ва органик моддалар нархининг тобора ошаётганидадир.

Қайта тикланадиган энергиянинг ноанъанавий турларидан фойдаланиш борасида Европа иттифоқи мамлакатлари, АҚШ, Япония, Хитой ва Ҳиндистонда улкан муваффақиятларга эришилди.

Дунёда фотоэлектр энергетикаси, шамол энергетикаси ва қуёш иссиқлик таъминоти юқори суръатларда ривожланмоқда, бозор тузилмаси ҳам ўзгариб бормоқда.

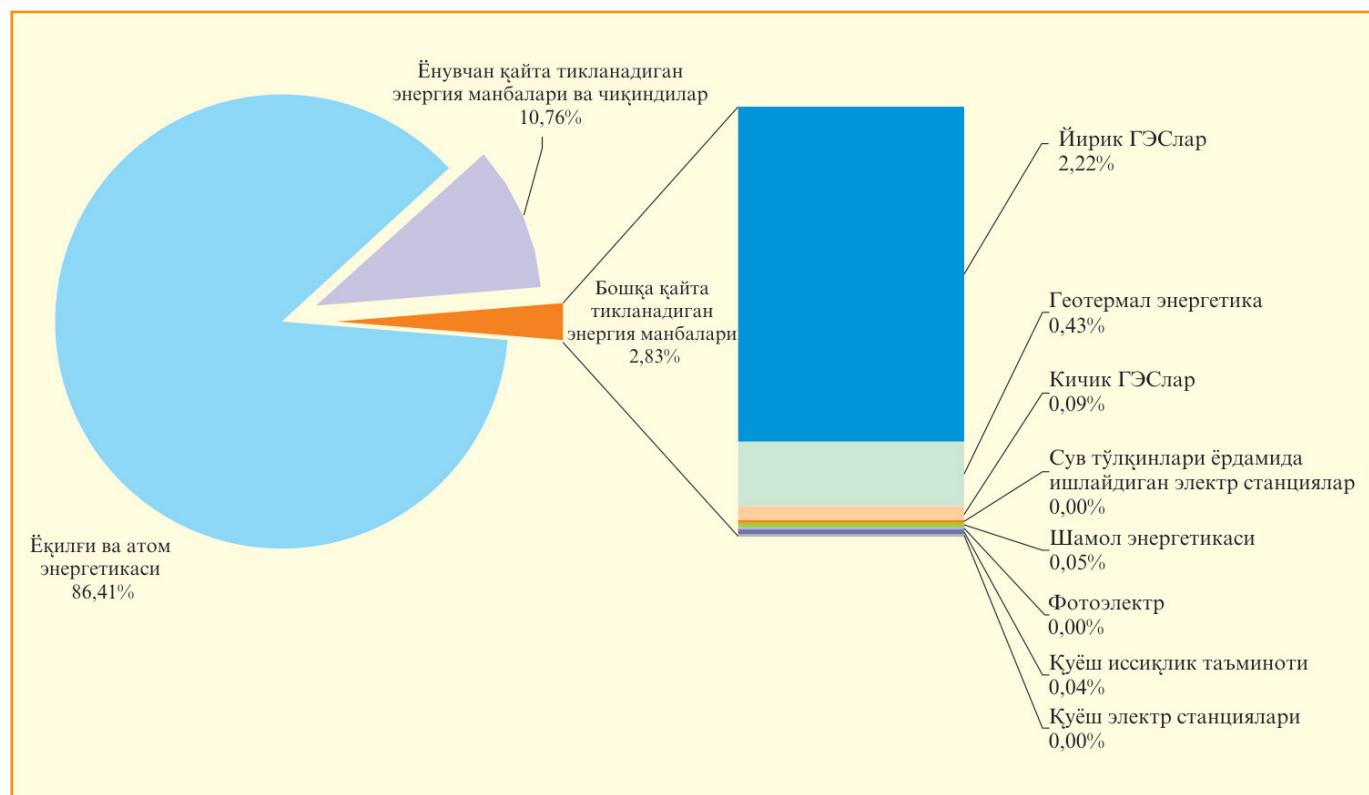
Масалан, 1996 йилгача жаҳон фотоэлектр бозорида умумий ҳажм ва ўсиш суръати бўйича “Истемол товарлари” (калькуляторлар, соатлар ва бошқа товарлар) ва “Коммуникация-алоқа” тармоқлари устунлик қилган бўлса, ҳозир умумий энергетика тизимига бирлашган фотоэлектр станциялар (ФЭС), яъни “тармоқли фотоэлектр станциялари”ни қўллашга ўтилмоқда (2.1-жадвал) [22].

2004 йилнинг бошига келиб Европа мамлакатларида умумий қуввати 560 МВтга тенг фотоэлектр станциялар ўрнатилди, 2002 йилда эса атиги 392 МВт ўрнатилган эди, яъни бир йилда ўсиш қарийб 43 фоизни ташкил этди (2.2-расм, [22]).

Умуман олганда эса 2003 йили жаҳонда ўрнатилган фотоэлектр станцияларнинг қуввати 3000 МВтдан ошди.

2.1-расм

Жаҳонда энергия етказиб бериш тузилмаси (2001 йил)

Манба: БМТ Тараққиёт дастури бўйича “Қорақалпогистоннинг қишилоқ аҳолиси учун соғ энергия (иккинчи босқич)” мавзудаги ҳисоботлар

2.1-жадвал

Жаҳон фотоэнергетика бозори

Бозор сегментлари	1990	1993	1996	1997	1998	1999	2000
	Кувват (МВт)						
Истеъмол товарлари	16	18	22	26	30	35	40
Муқобил қ/х тизимлари	9	13	23	28	34	44	50
Коммуникациялар ва алоқа	14	16	23	28	31	35	40
Гибрид фото/дизель тизимлари	7	10	12	16	20	25	10
Тармоққа уланган қурилмалар	1	2	7	27	36	60	110
Йирик электр станциялар (>100 кВт)	1	2	2	2	2	2	5
Жами	48	61	89	127	153	201	255

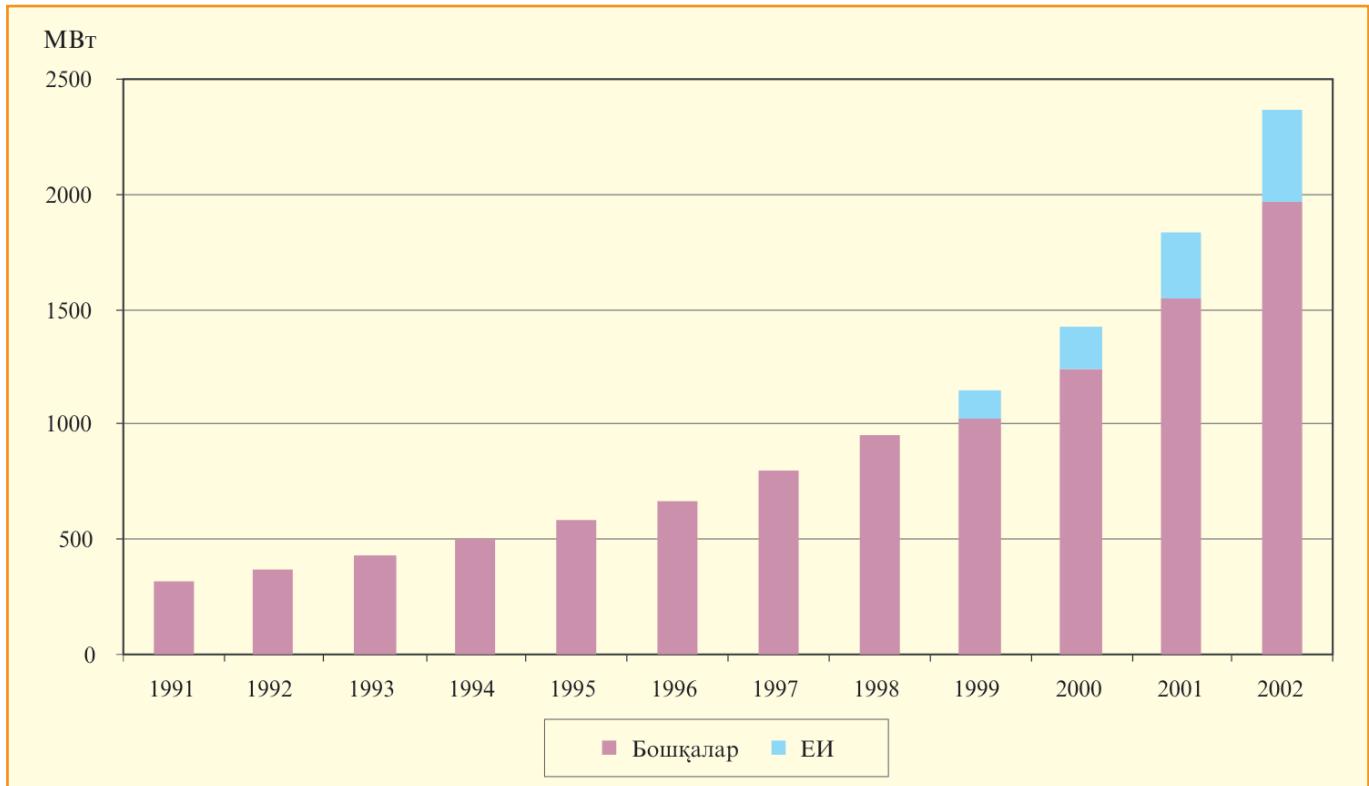
Қуёш иссиқлик таъминоти ҳам муваффақиятли ривожланмоқда. 2003 йилдаги маълумотларга қараганда, дунёда 2 миллиондан ортиқ қуёш иссиқлик тизим ишлаб турган [22]. АҚШда қуёш коллекторларининг умумий майдони 10 миллион, Японияда 8 миллион квадрат метрдан ошади. Исройлда мамлакат иссиқ сув таъминотининг 70 фоизини таъминлайдиган 800 мингдан зиёд қуёш мосламаси ишлаб турибди [22].

Европа иттифоқи мамлакатларида 2003 йил бошига келиб умумий майдони 13,5 миллион квадрат метрдан ортадиган қуёш коллекторлари ўрнатилган эди: сўнгги йилларда коллекторлар ўрнатиш суръати йилига 1 миллион

квадрат метрни ташкил этмоқда (2.3-расм, [22]). Шамол энергетикаси ҳам юқори суръатлар билан ривожланмоқда. Бу борада Европа иттифоқи мамлакатлари пешқадамлик қилмоқда (2.4-расм). Европада ҳар йили шамол энергиясидан фойдаланиш суръати 33-34 фоизни ташкил этмоқда, 2004 йилга келиб шамол қурилмаларининг ўрнатилган қуввати 28,4 ГВтга етди [22]. Қайта тикланаидиган энергиянинг бошқа турларидан фойдаланиш суръатлари нисбатан пастроқ бўлса ҳам, кўпаймоқда. Масалан, геотермал энергиядан фойдаланишнинг ўсиши 10-11, кичик гидроэнергетикадан фойдаланишнинг 3-5 фоизни ташкил этади [22].

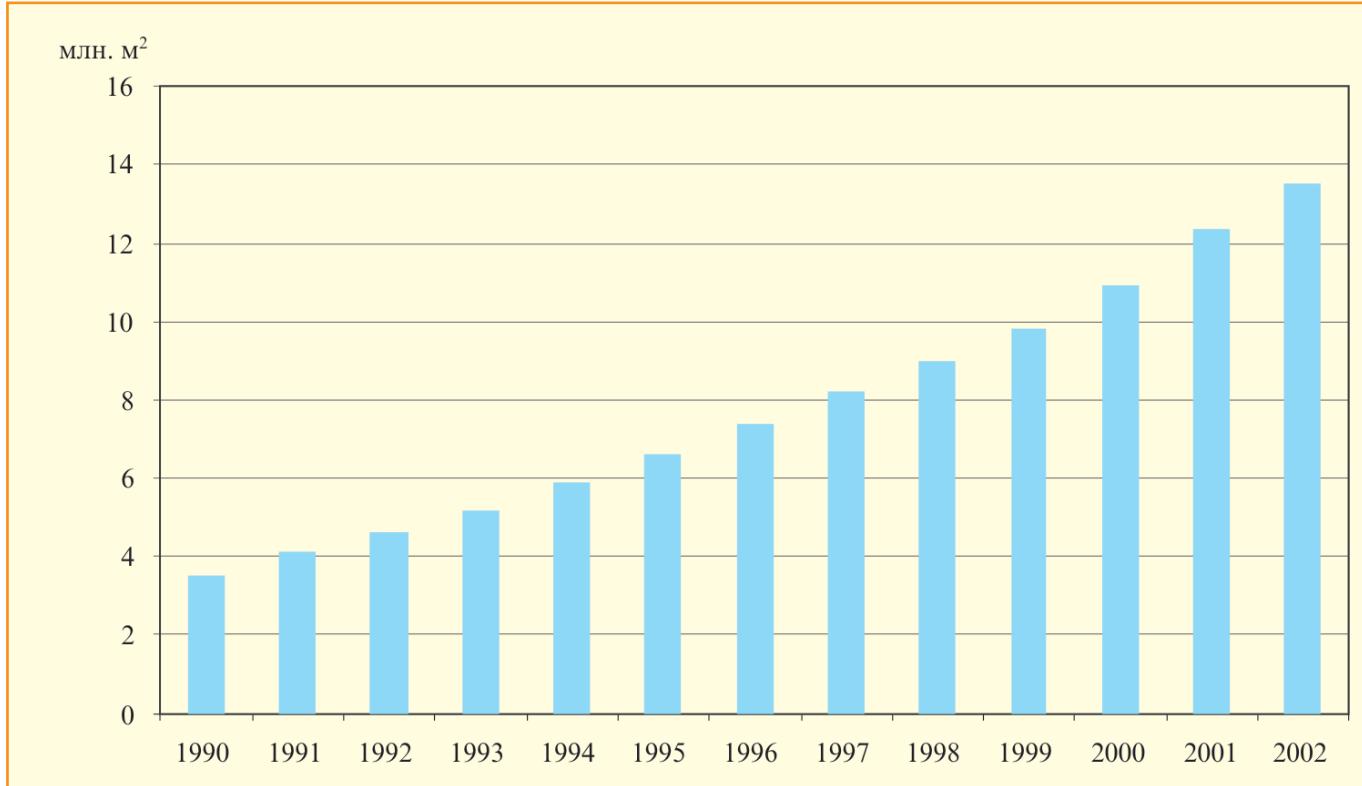
2.2-расм

Жаҳонда фотоэлектр тармоғининг ривожланиши

2.3-расм

Европада қуёш иссиқлик таъминотининг ривожланиши

Айрим маълумотларга кўра, дунёning аксарият давлатларида қайта тикланадиган энергетикани қўллаб-куватлашда оқилона ва ишончли сиёсат

юритилса, Ер юзида қайта тикланадиган энергетиканинг ривожланиш суръати анча ошиши мумкин [23].

2.4-расм

Жаҳонда шамол энергетикасининг ривожланиши

